

УДК 37.013.73

ІНФОРМАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ КОМПЛЕКСНОГО НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

Давидова Ж.В., к. пед. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладу

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

У статті проаналізовано концепт «Інформація» як категорія науки. Доведено, що це поняття є складним та багатовимірним і не існує єдиного підходу до його визначення. Визначено, що розмежування реальності на суб'єктивну та об'єктивну є основою для пізнання та інтерпретації інформації та перетворення на якісні знання.

Ключові слова: *інформація, інформаційне суспільство, багатовимірність, суб'єктивна реальність, дані, знання.*

В статье проанализирован концепт «Информация» как научная категория. Доказано, что это понятие является сложным и многоаспектным и не существует единого подхода к его определению. Определено, что разделение реальности на объективную и субъективную является основой для познания и интерпретации информации и преобразования в качественные знания.

Ключевые слова: *информация, информационное общество, многомерность, субъективная реальность, данные, знания.*

Davydova Zh.V. INFORMATION AS AN OBJECT OF COMPLEX SCIENTIFIC ANALYSIS

The article analyses the concept "Information" as a scientific category. It is proved that this concept is complex and multidimensional and there is no common approach to its definition. It is determined that differentiation reality into objective and subjective is the basis for perception and interpretation of interpretation and transforming it into knowledge.

Key words: *information, information society, multidimensionality, subjective reality, data, knowledge.*

Постановка проблеми. Визначальною характеристикою сучасності є зростання обсягів інформації завдяки значним соціокультурним та технологічним змінам, що сталися наприкінці минулого століття. На зміну індустріальній епосі прийшли «інформаційна епоха» та «інформаційне суспільство», де головною відзнакою є збільшення кількості та значущості інформації. Тому визнання провідної ролі інформації підвищує роль освіти та науки у суспільстві, а також якісних повних знань загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прихильниками концепції «інформаційного суспільства» є Д. Белл, Е. Гофлер, Е. Масуде, Ф. Махлуп, Ю. Мисников, Н. Моїсєєв, Т. Умесао, В. Червоний. Вони також дотримуються позиції першорядності якісних, достовірних знань у розвитку та становленні суспільства.

Інформація є провідною категорією науки кібернетики, а також інформатики, журналістики та бібліотекознавства. Багато уваги приділяється аналізу інформації як наукової категорії у філософії (О. Урсул) та соціології (Є. Тавокін). Останнім часом, відповідно до запитів часу, дослідники визначають провідну роль інформації в економіці (В. Пархоменко, О. Пархоменко, Н. Манохіна, Т. Степанова, Г. Уткіна, О. Чубукова).

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання

дослідження, яке полягає в аналізі сутності інформації як об'єкта комплексного наукового аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «інформація» є складним й багатоаспектним, чим зумовлюється багатозначність та суперечливість під час його визначення.

За загальним визначенням у широкому сенсі інформація (від лат. *Informatio* – «роз'яснення, виклад») – відомості, що передаються людьми в усний, письмовий або інший спосіб. За Законом України «Про інформацію», нею вважається «документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі» [2]. В. Глушков вважав, що інформація є відображенням різноманітності, мірою неоднорідності розподілу матерії й енергії в просторі і часі, показником змін, які супроводжують усі світові природні процеси [3]

Філософія інформації почала досліджуватися порівняно нещодавно. Як основні філософські концепції інформації виділяють субстанціональну, атрибутивну й функціональну. Атрибутивна й функціональна концепції, з одного боку, суперечать одна одній, а з іншого боку – доповнюють. Атрибутивна концепція трактує інформацію як якість усіх матеріальних об'єктів, тобто

як атрибут матерії. Функціональна концепція пов'язує інформацію лише з функціонуванням систем, що самоорганізуються. Кожна з цих концепцій відображує певний аспект інформації, і тому їх можна розглядати в єдності, за якої атрибутивна концепція робить акцент на незалежності інформації як атрибута, матеріального об'єкта від процесів її застосування, відображуючи тим самим статичний аспект інформації. Функціональна концепція відображує динамічний аспект інформації, що визначає інформацію через динаміку інформаційних процесів [5].

Першою з наукових теорій інформації стала математична, або вірогіднісно-статистична, концепція, що приділяє особливу увагу кількісним аспектам інформації й ототожнює терміни «інформація» й «кількість інформації». З 1950-х рр. дослідники приділяють увагу вивченню якісних й ціннісних аспектів інформації, що відображено в семантичній та вітальній теоріях інформації. У 1980–90-і рр. виникають синергетичні концепції інформації, які об'єднують кількісні й якісні підходи. Нині категорія «інформація» активно досліджується представниками природних, технічних й соціально-гуманітарних наук [4].

Інформація є ключовим поняттям науки кібернетика. У межах системно-кібернетичного підходу інформація розглядається у контексті трьох аспектів: інформаційному, пов'язаному з реалізацією у системі певної сукупності процесів відображення зовнішнього світу й внутрішнього середовища шляхом збирання, накопичення й переробки відповідних сигналів; управлінському, що враховує процеси функціонування системи спрямування її руху під впливом одержаної інформації й ступінь досягнення своїх цілей; організаційному, що характеризує устрій й ступінь досконалості самої системи управління в системі. Само поняття «інформація» передбачає наявність принаймні трьох об'єктів – джерела інформації, споживача й середовища, у якому вона передається. Носієм інформації є повідомлення. Повідомлення – це кодований еквівалент події, зафіксований джерелом інформації й виражений за допомогою послідовності умовних фізичних символів (абетки), що створюють певну впорядковану послідовність.

А. Урсул зазначає, що визначення інформації головним чином як кібернетичної категорії є надто вузьким, тому що повною мірою не відповідає сучасному стану теорії інформації [7]. Якісний аспект інформації (прагматичний, семантичний) мало аналізувався в дослідженнях у галузі тео-

рії інформації. Вчений зазначає, що одним із найголовніших аспектів Інформації є її якість, яка пов'язана з теорією кодування та декодування. У повсякденному житті такими операціями кодування та декодування інформації є переклад з однієї мови на іншу. Кодування можна визначити як таке перетворення інформації, яке залишає незмінним її кількість, але змінює якісну природу носіїв інформації. Під час кодування може здійснюватися таке трансформування інформації, за якого її якість (наприклад, сенс) зберігається в одному відношенні й змінюється в іншому [7, с. 38].

Інформація виникає та існує лише за умови взаємодії даних і методів. Інформація сама по собі не може існувати без носія, а також вона завжди співвідноситься із суб'єктом, який витягує її з отриманого повідомлення. Тобто з одних і тих самих даних різні отримувачі можуть витягнути різну інформацію залежно від методів їх обробки. Дані є об'єктивними, бо вони є результатом реєстрації об'єктивно існуючих сигналів, що виникли через зміни в матеріальних об'єктах. У той самий час методи є суб'єктивними, бо в їх основі лежать алгоритми, складені людьми. Отримувач оцінює її залежно від того, для рішення якого завдання вона буде використана. Оцінюючи інформацію, розрізняють її синтаксичний, семантичний й прагматичний аспекти.

Синтаксичний аспект характеризує формальну правильність повідомлення з точки зору синтаксичних правил мови, що використовується, безвідносно до його змісту.

Семантичний (змістовний) аспект виражає відношення між інформацією як компонентом відображення та об'єктом, що відображується, тобто «передавачем» інформації [7, с. 43]. Прагматичний аспект (ціннісний) інформації проявляється в можливості її практичного використання. За А. Урсулом, цінність інформації – це в загальному випадку відношення суб'єкта (як приймача інформації), інформації й мети. При цьому інформація виступає як об'єктивний фактор або носій цінності. Остання є результатом взаємодії суб'єктивного й об'єктивного факторів.

Основними властивостями інформації є: об'єктивність-суб'єктивність – дані, які передаються є об'єктивними, але методи, які застосовуються для її передавання є суб'єктивними; повнота – достатність даних для прийняття рішення або створення нових даних на підставі наявних; достовірність – ступінь виділення корисних даних на рівні інформаційного шуму; адекватність – це певний рівень відповідності того, що створюється за допомогою одержаної ін-

формації образу реальному об'єкту, процесу, явищу тощо; доступність – доступність даних й адекватних методів; актуальність – ступінь відповідності інформації поточному моменту часу; цінність відображує ступінь сприяння досягненню цілей.

Аналіз поняття «інформація» залишається досить однобоким та неповним, якщо він здійснюється відокремлено від суб'єкта. Такою з'єднувальною ланкою між суб'єктом та об'єктом є діяльність. У більшості джерел інформаційна діяльність розглядається як діяльність, що забезпечує збирання, обробку, зберігання, пошук й поширення інформації, а також формування організаційного ресурсу й організацію доступу до нього.

Але такий підхід є доволі технократичним, відокремленим від суб'єкта і відображує лише зовнішній бік цієї діяльності. Поза увагою залишаються ті методи та способи, що забезпечують коректність результатів такої діяльності на кожному з її етапів та відображаються як інформація.

Для нашого дослідження цікавим є визначення інформації Є. Тавокіним, який характеризує її як матеріалізований (в ідеалі – формалізований) результат свідомого або безсвідомого відображення суб'єктом певних фрагментів реального або ідеального світу, призначений для сприйняття іншими суб'єктами [6].

З огляду на це положення, важливим для нашого дослідження є філософське розмежування реальності на об'єктивну та суб'єктивну, тісно пов'язане з вищевказаним кібернетичним підходом. На нашу думку, вихідним положенням для визначення механізмів інформаційної діяльності є співвідношення даних та інформації як кібернетичних категорій.

У філософії, перш за все, розмежовується об'єктивна та суб'єктивна реальності та розглядається співвідношення між ними. Як зазначають вчені, людська реальність сама по собі є напів-уявною. Ця реальність будується людиною і є лише частково реальною. Та реальність, яка є доступною для людського пізнання, со-утворюється людською свідомістю, його уявою. Реальне та уявне взаємосплетені між собою та утворюють складний комплекс нашого буття.

На думку В. Знакова [3], багатовимірний світ складається щонайменше з трьох реальностей – емпіричної, соціокультурної й екзистенціальної.

Емпірична реальність являє собою сукупність фактів, що припускають перевірку досвідом. Вивчаючи емпіричну реальність, вчені отримують знання про неї, які можуть бути істинні або помилкові.

Соціокультурна реальність виникає через об'єктивізацію змісту індивідуальної і групової свідомості. У соціальному середовищі суб'єкти, що взаємодіють не відображують, а створюють значення, смисли й цінності. Така реальність не є статичною, а складається з динамічних подій. Аналіз такого аспекту реальності здійснюється з цілісно-змістовної точки зору. На перший план висувається ціннісне ставлення до об'єкта, що визначає суб'єктивний характер інтерпретації фактів, подій, ситуацій. Результати аналізу залежать від особистісних характеристик, знань, досвіду, уподобань і точок зору.

Екзистенціальна реальність включає в себе цінності людини, а також її духовний світ.

Тобто, опинившись у певній реальній ситуації, під час вивчення відповідних об'єктів буття важливим є розмежування рівнів реальності з метою їх подальшого пізнання за певними принципами та інтерпретації. Розмежування рівнів реальності є формальним, тому що вони тісно переплетені між собою. Але навіть поверхове розділення є основою для більш глибокого аналізу. Така форма вивчення ситуацій і об'єктів реальності є дуже важливою у професійній діяльності.

Виділення фрагментів емпіричної реальності допомагає визначити ті факти, які вже досліджені попереднім досвідом або потребують емпіричної методології для їх вивчення. Цей рівень є, на нашу думку, найпростішим для вивчення, розуміння та інтерпретації, бо більш за все наближений до об'єктивної реальності, яку можна пояснити за допомогою фактів.

Більш складним рівнем для розуміння є соціокультурна реальність, яка потребує багатокомпонентної методології дослідження у динаміці. При аналізі саме цього компонента проявляються суб'єктивні характеристики як професійного так і особистісного характеру, від рівня і спрямованості яких залежать результати вивчення. Аналіз соціокультурного компонента є стрижневим для професійної діяльності, і саме він є самим відповідальним для фахівців щодо прийняття рішень.

Екзистенціальна реальність є найскладнішою для вивчення та найбільш суб'єктивною. Проникнення у таємниці людської душі була і залишається проблемою, якою займаються люди протягом тисячоліть і не можуть осягнути. Тому, вивчаючи цілісну реальність, необхідні усвідомлення і визначення цього компоненту, але його аналіз можливий лише за певними аксіологічними характеристиками та поверховими суб'єктивними спостереженнями.

Тобто усвідомлення складності реальності є основою для визначення її окремих компонентів і вивчення за допомогою відповідної методології. Умовне виділення складників дає змогу спроектувати інформаційну модель та основні напрями.

Важливим аспектом в аналізі інформації як наукової категорії є взаємозв'язок інформації та знання. Якщо розглядати триаду дані – інформація – знання, то дані можна охарактеризувати як факти реального життя, інформацію – як оброблені дані, які використовуються для прийняття рішень й вирішення завдань, а знання – як оброблену інформацію, яка використовується для прийняття рішень й вирішення завдань, а також створення нової інформації. Сукупність даних, інформації та знань у сукупності також називається інформацією (у широкому сенсі слова). Розуміння різниці між даними, інформацією та знаннями та механізмів їх перетворення є необхідною умовою розуміння інформаційних процесів загалом.

Диференціація рівнів реальності є основою для якісного пізнання та інтерпретації даних і інформації з метою подальшого перетворення їх на якісні знання.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, аналіз концепту «Інформація» довів його складність та багатовимірність. Визначення багатовимірності реальності є основою для пізнання та інтерпретації інформації для отримання якісних знань.

Дослідження наукової категорії «Інформація» є основою для визначення сутності й структури інформаційної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Глушков В.М. Кибернетика. Вопросы теории и практики / В.М. Глушков – М.: Наука, 1986. – 486 с.
2. Про інформацію : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Знаков В.В. Многомерный мир человека: типы реальности, понимания и социального знания / В.В. Знаков // Вестник Московского университета, серия 14. Психология. – 2012. – № 3. – С. 18–29.
4. Лысак И.В. Информация как общенаучное и философское понятие: основные подходы к определению / И.В. Лысак [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/informatsiya-kak-obschenauchnoe-i-filosofskoe-ponyatie-osnovnyue-podhody-k-opredeleniyu>.
5. Новейший философский словарь. – 2-е изд., перераб. и дополн. – Мн. : Интерпрессервис; Книжный Дом, 2001. – 1280 с.
6. Тавокин Е.П. Информация как научная категория / Е.П. Тавокин [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://eccsocman.hse.ru/data/779/811/1219/001_Tavokin.pdf.
7. Урсул А.Д. Природа информации: философский очерк / А.Д. Урсул ; Челябин. гос. акад. культуры и искусств; Науч. образоват. центр «Информационное общество»; Рос. гос. торгово-эконом. ун-т; Центр исслед. глоб. процессов и устойчивого развития. – 2-е изд. – Челябинск, 2010. – 231 с.